

” Поліщук В., Цегельник Т., Пришляк В., Станько І. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями слуху: зарубіжний та український досвід. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2025. Том 13, № 1. С. 52-59. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i1-007>.

Polishchuk V., Tsehelnik T., Pryshlyak V., Stanko I. Inklusyivne navchannia ditei z porushenniami slukhu: zarubizhnyi ta ukrainskyi dosvid [Inclusive education for children with hearing impairments: foreign and ukrainian experience]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2025. Vol. 13, No 1. S. 52-59. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i1-007>.

УДК 373-056.263.091.21(07)

DOI: 10.31110/2616-650X-vol13i1-007

**Віра ПОЛІЩУК¹, Тетяна ЦЕГЕЛЬНИК²,
Володимир ПРИШЛЯК³, Ірина СТАНЬКО⁴**

^{1,2,4} Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

³ Західноукраїнський національний університет, Україна

¹ <https://orcid.org/0000-0002-4119-4329>
polvira1951@gmail.com

² <https://orcid.org/0000-0001-7643-0208>
sveettana@ukr.net

³ <https://orcid.org/0009-0006-7768-9725>
pryshlyak_v@yahoo.com

⁴ <https://orcid.org/0009-0007-1621-0554>
ms.ruzhilyakiruna1995@gmail.com

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті розглядається зарубіжний та український досвід організації інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху. Показано, що інклюзивне навчання є сучасним підходом до забезпечення рівного доступу до якісної освіти для дітей із особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями слуху. Інклюзивне навчання сприяє соціалізації, адаптації, самореалізації цих дітей та формуванню толерантного суспільства. У статті здійснено аналіз змін в організації навчання дітей із порушеннями слуху в європейських країнах, де значний вплив на реформування мали заходи, спрямовані на розвиток слухового скринінгу, раннього втручання, педагогічної корекції та соціальної реабілітації. Розглянуто три основні моделі організації інклюзивного навчання дітей із порушеннями слуху: модель *one-track*, орієнтовану на інтеграцію дітей із порушеннями слуху в масові школи за умов створення спеціальних освітніх можливостей і залучення підготовлених педагогів; модель *two-track*, яка базується на існуванні окремих систем освіти для дітей із порушеннями слуху з акцентом на індивідуальний підхід і спеціалізовану підготовку; модель *multi-track*, яка передбачає взаємопов'язаність і доповнюваність звичайної та спеціальної систем освіти, що дає можливість батькам обирати навчальний заклад для дитини відповідно до її потреб і можливостей. Охарактеризовано різні підходи до впровадження інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху. Доведено, що інтеграція їх в загальноосвітні заклади за умов адаптованих програм та підтримки фахівців є важливим кроком до створення інклюзивного суспільства. Констатовано, що інклюзивна освіта у провідних європейських країнах є ефективною альтернативою спеціальним класам і закладам освіти, адже для дітей з порушеннями слуху та їх батьків відкриваються нові можливості пізнавального, соціального та особистісного розвитку. З метою удосконалення інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху в Україні на основі зарубіжного досвіду, запропоновано пропозиції та рекомендації для їх реалізації.

Ключові слова: інклюзія; інклюзивне навчання; моделі інклюзивного навчання; діти з порушеннями слуху; український досвід інклюзивного навчання; зарубіжний досвід інклюзивного навчання.

**Vira POLISHCHUK¹, Tetiana TSEHELNYK²,
Volodymyr PRYSHLYAK³, Iryna STANKO⁴**

^{1,2,4} Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

³ West Ukrainian National University, Ukraine

¹ <https://orcid.org/0000-0002-4119-4329>
polvira1951@gmail.com

² <https://orcid.org/0000-0001-7643-0208>
sveettana@ukr.net

³ <https://orcid.org/0009-0006-7768-9725>
pryshlyak_v@yahoo.com

⁴ <https://orcid.org/0009-0007-1621-0554>
ms.ruzhilyakiruna1995@gmail.com

INCLUSIVE EDUCATION FOR CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS: FOREIGN AND UKRAINIAN EXPERIENCE

Abstract. The article considers foreign and Ukrainian experiences in organizing inclusive education for children with hearing impairments. It shows that inclusive education is a modern approach to ensuring equal access to quality education for children with special educational needs, in particular, those with hearing impairments. It promotes the socialization, adaptation, self-realization of these children, and the formation of a tolerant society. The article analyzes changes in the organization of education for children with hearing impairments in European countries, where significant influence on reforms came from measures aimed at the development of hearing screening, early

intervention, pedagogical correction, and social rehabilitation. Three main models of organizing inclusive education for children with hearing impairments are considered: the one-track model, oriented towards the integration of children with hearing impairments into mainstream schools by creating special educational opportunities and involving trained teachers; the two-track model, which is based on the existence of separate education systems for children with hearing impairments, with an emphasis on an individual approach and specialized training; the multi-track model, which involves the interconnection and complementarity of regular and special education systems, allowing parents to choose the educational institution for their child according to their needs and abilities. Different approaches to implementing inclusive education for children with hearing impairments are characterized. It is proven that integrating them into general educational institutions with adapted programs and support from specialists is an important step towards creating an inclusive society. It is stated that inclusive education in leading European countries is an effective alternative to special classes and educational institutions, as it opens up new opportunities for cognitive, social, and personal development for children with hearing impairments and their parents. To improve inclusive education for children with hearing impairments in Ukraine based on foreign experience, substantiated proposals and recommendations are suggested.

Keywords: inclusion; inclusive education; models of inclusive education; children with hearing impairments; Ukrainian experience; foreign experience.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження інклюзивного навчання дітей із порушеннями слуху зумовлена сучасними тенденціями розвитку освіти, спрямованими на забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх дітей, незалежно від індивідуальних особливостей і можливостей. Інклюзивне навчання відіграє важливу роль у соціалізації та адаптації дітей з особливими освітніми потребами, створюючи умови для їхнього гармонійного розвитку, самореалізації та формування навичок для життя у толерантному суспільстві. Особливо важливою є роль інклюзивного навчання в сучасних умовах глобалізації, що вимагає інтеграції різних категорій населення у спільний соціально-освітній простір. Додатково важливість дослідження проблеми зумовлюють міжнародні та національні правові ініціативи, спрямовані на вдосконалення освітньої політики щодо дітей з особливими освітніми потребами. Інтеграція означеної категорії дітей в освітні заклади з інклюзивним навчанням потребує системного підходу, що включає як технічне оснащення, так і підготовку педагогів, створення індивідуальних навчальних планів та надання належної корекційно-реабілітаційного супроводу. Дослідження вказаного питання є надзвичайно важливим для України, які прагне створити інклюзивне суспільство, де кожна дитина матиме змогу повноцінно реалізувати свій потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті здійснюваного дослідження для нас значний інтерес представляють праці дослідників, які присвячені аналізу навчання дітей з порушеннями слуху в контексті завдань інклюзивної освіти (М. Порошенко) [17] та сучасним тенденціям і технологіям їх освіти і навчання (О. Таранченко, С. Литовченко та О. Федоренко [18], а саме: використанню інформаційних технологій в умовах спеціального та інклюзивного навчання (В. Засенко, А. Колупаєва, Б. Мороз, В. Овсяник [6]; мультимедійним технічним засобам навчання дітей з порушеннями слуху в сучасній школі (В. Шевченко) [21]; дистанційному навчання дітей (С. Литовченко) [12]; комплексному підходу до організації роботи з дітьми з порушеннями слуху (Б. Мороз, В. Овсяник, О. Таранченко і О. Федоренко [16].

Особливий інтерес становлять дослідження, що стосуються аналізу зарубіжного досвіду організації навчання дітей з порушеннями слуху. Зокрема, особливості модернізації системи спеціальної освіти в країнах Західної Європи та США розкрито в роботах А. Арендарук [1]; інклюзію у закладах вищої освіти Європейського Союзу – Е. Давиденко) [3]; організацію інклюзивного навчання в країнах Західної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ століття) – О. Іванової [7]; моделі інклюзії для осіб з порушеннями слуху у США – І. Кобель [9]; розвиток інклюзії в Україні та деяких країнах Європейського Союзу (Австрії, Італії, Швеції) – (Л. Ткаченко) [19].

Зарубіжні вчені К. N. Alasim та Р. Paul здійснили мета-аналіз навчання студентів з порушеннями слуху в умовах інклюзивного навчання [23], а М. Winzer, аналізуючи історичні аспекти розвитку спеціальної освіти у ХХ столітті, розкрив витоки інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху [24]. Аналіз наукової літератури показує, що українські науковці та практики продовжують пошуки шляхів забезпечення ефективної організації освітнього процесу та надання якісної освіти особам з порушеннями слуху, враховуючи сучасні освітні тенденції та надбання практичного досвіду.

Мета дослідження – охарактеризувати зарубіжний та український досвід організації інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху та визначити його прогресивні ідеї з метою поширення і впровадження в освітньому просторі України.

Методи дослідження: аналіз, синтез, систематизація, класифікація, порівняння, узагальнення даних спеціальної літератури з проблем організації інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху в Україні та за кордоном; компаративного аналізу – з метою порівняння особливостей організації інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху в Україні та за кордоном; теоретичного узагальнення – для підведення підсумків дослідження особливостей організації інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху в Україні та за кордоном.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивне навчання є сучасною стратегією забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, зокрема тих, які мають порушення слуху.

Цей підхід сприяє не тільки соціалізації, адаптації та самореалізації дітей з особливими освітніми потребами, але й формуванню толерантного суспільства. Аналіз наукових джерел свідчить, що в останні десятиліття в європейських країнах відбулися значні зміни в організації навчання дітей з порушеннями слуху. Основним стимулом для цих змін стали міжнародні ініціативи, зокрема Європейська конференція розвитку і консенсусу (1998), а також Перша та Друга міжнародні конференції з питань слухового скринінгу новонароджених, діагностики та раннього втручання (2000, 2002). На цих форумах обговорювали важливі питання, такі як скринінг слуху новонароджених, раннє слухопротезування, педагогічна корекція та соціальна реабілітація, що підтвердило ефективність комплексних програм раннього втручання для покращення мовленнєвого розвитку дітей. Вказане свідчить про те, що цивілізований світ вступив у нову еру навчання та виховання дітей з порушеннями слуху.

Починаючи з 1970-х років, в країнах Західної Європи процес трансформації спеціальної освіти націлений на впровадження інклюзивного навчання для дітей з порушеннями слуху. Хоча спеціалізовані навчальні заклади для таких дітей продовжують функціонувати в європейських країнах, лінії розмежування між спеціальною та загальною освітою стали значно більш прозорими. Актуальні дослідження у сфері інклюзивної педагогіки виділяють три основні моделі організації навчання для дітей з порушеннями слуху: скандинавсько-американську (one-track), пострадянську (two-track) та європейську (multi-track) [19]. Так, модель one-track, відома як «одноколіїний підхід», характерна для країн, де освітня політика націлена на залучення якомога більшої кількості учнів до навчання в загальних масових школах. Для дітей з порушеннями слуху створюються спеціальні умови, упроваджуються спеціальні технології а також залучаються відповідно підготовлені фахівці. Ця модель сприяє високому рівню соціалізації дітей з порушеннями слуху, оскільки надає їм можливість навчатися в інтегрованому середовищі. Модель two-track, що базується на «двоколіїному підході», передбачає існування двох окремих систем освіти. Діти з порушеннями слуху відвідують спеціалізовані навчальні заклади, де застосовується індивідуальний підхід, працюють фахівці, а також використовуються спеціальні навчальні програми і технології. Однак ця модель має свої недоліки, основним з яких є соціальна ізоляція дітей та обмежена участь батьків у освітньому процесі своїх дітей. Нарешті, модель multi-track, яка передбачає «багатоколіїний підхід», об'єднує декілька методів організації навчання для дітей з порушеннями слуху та дітей з нормотиповим розвитком. Ці дві системи – загальна і спеціальна – взаємопов'язані і доповнюють одна одну. Основною перевагою цієї моделі є можливість для батьків дитини з порушеннями слуху обирати навчальний заклад, а також наявність спеціальних освітніх можливостей в масових закладах освіти.

У контексті осмислення прогресивних ідей навчання дітей з особливими освітніми потребами з метою їх імплементації в освітньому просторі України особливої уваги заслуговує досвід Італії, яка займає провідне місце серед європейських країн щодо впровадження ідей інклюзивної освіти. У цій країні ще в 1971 році в рамках «Закону про освіту» було визначено інклюзивне навчання як найбільш оптимальне для дітей з порушеннями слуху. Цей закон закріпив за батьками право вибору закладу освіти для їхніх дітей, а також визначив статус масових шкіл, де навчаються діти з порушеннями слуху. Окрім того, закон забезпечував державну підтримку в процесі здобуття освіти дітьми з порушенням слуху, зокрема у вигляді кваліфікованої допомоги з боку педагогів та різнопрофільних фахівців. Особливістю італійської системи є функціонування консультативних служб в освітніх департаментах на рівні провінцій, до складу яких входять різноманітні фахівці, адміністратори закладів освіти, працівники управлінь освіти та представники громадських організацій. У разі потреби до роботи залучаються й фахівці сфери охорони здоров'я. Ці служби займаються організацією інклюзивного навчання, діагностують дітей з порушеннями слуху, визначають їхні потреби та надають консультативну й методичну допомогу педагогам і адміністрації шкіл. У муніципальних масових закладах освіти, як в дошкільних, так і в шкільних установах, працюють асистенти вчителів, які безпосередньо допомагають дітям з порушеннями слуху. Вони разом із вчителем класу несуть відповідальність за успішність учнів. Асистенти вчителів у співпраці з педагогами розробляють індивідуальні навчальні плани для кожного учня з порушеннями слуху, враховуючи його особливості та можливості у навчанні, а також включаючи корекційно-реабілітаційні заходи, які в окремих випадках можуть здійснюватися поза межами школи в медико-соціальних реабілітаційних центрах [19].

У Бельгії правовим підґрунтям освіти для дітей з порушеннями слуху є «Закон про спеціальну освіту», ухвалений у 1970 році, який визначає ключові аспекти освітнього процесу для цієї категорії учнів в рамках реформування системи освіти. Одним із важливих положень цього закону є право батьків на вибір закладу освіти для своєї дитини. Питання вибору освітнього маршруту для дітей з порушеннями слуху вирішуються через служби психолого-медико-соціального супроводу, які також визначають можливість навчання дитини в загальноосвітніх або спеціальних закладах. У Бельгії функціонує вісім типів спеціальних закладів освіти, один з яких призначений для дітей з порушеннями

слуху. Після проходження дітьми психолого-медико-соціально-педагогічного обстеження в ПМС-центрах, батькам надаються рекомендації щодо подальшого навчання дитини. При цьому батьки активно залучаються до обговорення результатів обстеження і ухвалення остаточного рішення про вибір між масовим або спеціальним закладом. У випадку інтеграції дитини з порушеннями слуху в загальноосвітню школу укладається спеціальна угода, а також розробляється індивідуальний навчальний план, що включає детальний опис потреб і особливостей дитини, а також визначення необхідної додаткової допомоги, зокрема, хто і як часто надаватиме цю допомогу. В школах, що застосовують інклюзивне навчання, працюють спеціальні педагоги – як штатні працівники, так і запрошені фахівці. Вони проводять індивідуальні заняття з дітьми з порушеннями слуху, а також консультують вчителів щодо специфіки навчання таких учнів і методів роботи з ними [7; 17 та ін.].

У Федеративній Республіці Німеччини спостерігається варіативність надання психолого-педагогічної підтримки дітям з порушеннями слуху в процесі інклюзивного навчання. Основним нормативним документом, що регулює організацію інклюзивного навчання для всіх регіонів країни, є ухвалені в 1972 році «Рекомендації з організації спеціального навчання». Залежно від регіону (Землі), школи можуть мати в своєму штаті спеціальних педагогів та фахівців для надання допомоги дітям з особливими освітніми потребами, або ж це можуть бути асистенти вчителя. Психолого-педагогічний супровід здійснюється через педагогічні центри, що діють у кожному регіоні, надаючи різноманітну допомогу учням з особливими потребами, а також займаються профорієнтаційною роботою, координують діяльність фахівців та консультують батьків і вчителів масових і спеціалізованих шкіл. Крім того, поза межами шкіл існують медико-соціальні служби, ресурсні центри та реабілітаційні заклади, що фінансуються місцевими органами влади, які також надають підтримку дітям з порушеннями слуху. В країні функціонує 10 типів спеціалізованих корекційних шкіл, серед яких один призначений для дітей з порушеннями слуху. Освітній процес і психолого-педагогічну підтримку дітей з порушеннями слуху забезпечують фахівці, що входять до складу міждисциплінарної команди, до якої також залучаються батьки та представники громадськості [1; 3; 7; 19 та ін.].

Інклюзивне навчання дітей у Словаччині та Чехії реалізується через повне або часткове інтегрування. У частковому інтегруванні учні з порушеннями слуху можуть навчатися разом з іншими дітьми або проводити до 80% навчального часу у спеціальних класах. Окремо в Чехії розвивається так зване зворотне інтегрування, коли спеціальні школи мають право приймати дітей без особливих освітніх потреб, однак їх кількість не може перевищувати 25% від загальної кількості учнів у класі. Для дітей з порушеннями слуху створені спеціалізовані навчальні центри, які часто є частиною спеціальних шкіл. В цих центрах працюють команди фахівців, які складаються з двох спеціальних педагогів для учнів різного віку, психолога та соціального працівника. Вони забезпечують спеціальне діагностичне навчання, лікувальні заняття, психотерапію, корекційно-розвиткові заходи та відповідають за розробку індивідуальних навчальних планів, тісно співпрацюючи з учителями загальних класів і батьками. Інтегровані учні з порушеннями слуху розглядаються як пацієнти денної амбулаторії. Основною метою таких центрів є інтеграція учнів до загальноосвітніх шкіл за місцем проживання, що сприяє розвитку інклюзивної форми навчання [5; 7; 21 та ін.].

Освітня система Польщі організована таким чином, що з самого раннього віку діти з порушеннями слуху залучаються до навчання разом зі здоровими дітьми. Основою для інтеграції таких учнів у дошкільні та загальноосвітні заклади стала постанова Міністерства національної освіти 1993 року, у якій визначено, що для забезпечення розвитку дітей з особливими освітніми потребами та набуття ними знань і вмінь разом з однолітками мають бути створені інтеграційні відділи в навчальних закладах. На сьогодні соціальне виховання дітей з порушеннями слуху в польських школах реалізується через інклюзивну модель освіти. Для цього проводиться комплексне спеціалізоване діагностування дітей у психолого-педагогічних центрах, де залучені спеціальні педагоги, психологи та інші вузькі фахівці, такі як сурдопедагоги і логопеди. Вони надають рекомендації, розробляють індивідуальні освітні траєкторії для кожної дитини. Центри приймають рішення щодо організації педагогічної терапії, розробляють реабілітаційні програми або здійснюють ці заняття безпосередньо в центрі. Рекомендації передаються до навчальних закладів, де з дітьми з порушеннями слуху проводиться робота відповідно до встановлених вказівок. Окрім того, психолого-педагогічні центри надають батькам поради щодо спеціалізованої підготовки вдома. В окремих центрах здійснюється діагностика та реабілітація дітей з порушеннями слуху [1; 7; 12; 17 та ін.].

У Фінляндії інклюзивне навчання для дітей з порушеннями слуху передбачає надання освітніх послуг у загальних класах. Окрім того, в закладах загальної середньої освіти функціонують змішані класи, де викладання здійснюється спільно постійним і спеціальним педагогами. Спеціальна підтримка для учнів з порушеннями слуху може надаватися як у малих групах з частковим відокремленням від основного класу, так і без такого відокремлення. Для організації диференційованого навчання створюються спеціальні класи (так зване «навчання в малих групах»), які функціонують у звичайних закладах освіти, де кожен учень отримує індивідуальну освітню програму, розроблену для кожного

навчального року. Ці програми орієнтовані на дітей з порушеннями розвитку, зокрема і з порушеннями слуху (Миронова, Платаш, 2021). Варто зазначити, що створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з порушеннями слуху у Фінляндії здійснюється педагогічними колективами шкіл та окремими вчителями по-різному, залежно від рівня їхньої «свободи дій». Навіть у межах одного навчального закладу інклюзивне навчання може сприйматися з різних позицій – як інклюзивної, так і традиційної педагогіки. Питання інклюзивної освіти у Фінляндії регулюються на національному рівні, проте місцеві муніципалітети мають достатню самостійності в організації навчання дітей з особливими освітніми потребами [1; 23; 24 та ін.].

Реформи, що проводяться в Швеції для забезпечення інтеграції дітей з особливими освітніми потребами, призвели до децентралізації освітньої системи. Кожна школа працює за загальною метою – забезпечення рівних прав усіх дітей на отримання освіти. Відповідно до цієї мети формується шкільна політика, створюється педагогічна команда, яка має свободу у виборі методів навчання та розробці освітніх стратегій. При цьому, розглядаючи «шведську» концепцію інклюзії, стає зрозумілим, що інклюзивне навчання для учнів з порушеннями слуху відбувається в загальних школах. Міські школи створюють освітнє середовище, яке максимально підтримує ефективну роботу учнів та педагогічного колективу, що відповідає таким принципам інклюзії, як «участь» і «розкриття потенціалу». Діти з порушеннями слуху мають право здобувати освіту за місцем проживання. Водночас у Швеції спостерігається суперечлива ситуація між системами загальної та спеціальної освіти. Законодавство, з одного боку, не визначає чітко права дітей з порушеннями слуху на навчання у загальних школах, що обмежує їх доступ до цієї форми освіти, а з іншого – гарантує право на отримання освіти в принципі. Кількість загальноосвітніх закладів, в яких реалізується інклюзивна освіта за програмою «Samt schools», є обмеженою, що обумовлено історичними освітніми стратегіями. Важливою частиною системи допоміжної освіти залишаються спеціалізовані школи, в яких навчаються діти з порушеннями слуху [19].

Освітня система Данії відзначається впровадженням принципу прогресивної інтеграції, що забезпечує гнучкість у навчанні дітей з порушеннями слуху. Це дозволяє адаптувати навчальний процес, починаючи від повної інтеграції в звичайний клас і до навчання у спеціалізованому класі або, при необхідності, переведення на індивідуальну освітню програму. Вибір форм навчання визначається індивідуальними пізнавальними особливостями учня, наявністю кваліфікованих педагогів та відповідністю умов закладу освіти потребам дитини. Згідно з державною стратегією Данії, основною метою є зменшення кількості учнів з порушеннями слуху, що навчаються у спеціалізованих школах, на користь інклюзивної освіти. Важливу роль у реалізації інклюзивної освіти відіграють не лише педагоги, а й представники державних органів, політики, батьки, науковці, громадські організації та профспілки. Педагоги підкреслюють, що зміни повинні стосуватися освітнього середовища, а не учня, при цьому різноманітність розглядається як важливий ресурс для розвитку, а інклюзивне навчання – як ефективний засіб для досягнення освітніх цілей [7; 12; 13 та ін.].

Зазначимо, що в більшості розвинених країн впроваджено інклюзивне навчання для дітей з порушеннями слуху, де педагоги вузької спеціалізації активно співпрацюють із вчителями-предметниками. Варто додати, що спеціальні педагоги, які працюють з такими дітьми, можуть бути як штатними працівниками загальноосвітніх закладів, так і залученими фахівцями з психолого-педагогічних центрів або спеціальних шкіл.

В Україні організація навчання дітей з порушеннями слуху, спрямована на створення оптимальних умов для їхнього розвитку та забезпечення різноманітних освітніх моделей і форм роботи, є невід'ємною частиною інклюзивної освіти. Це надає можливість вибору навчальних шляхів та засобів, що відповідають індивідуальним потребам дітей. Важливим орієнтиром для організації інклюзивного навчання є концепція «Нової української школи», яка забезпечує рівні можливості для отримання якісної освіти дітьми з порушеннями слуху. Педагогічні колективи мають право вибирати відповідні освітні програми для роботи з дітьми цієї категорії, а їхній перелік та особливості реалізації обговорюються і затверджуються педагогічною радою закладу. Навчальні предмети можуть викладатися за затвердженими модельними програмами, розробленими Міністерством освіти і науки України, або за власними навчальними програмами, складеними педагогами. Важливо, щоб вимоги навчальних програм відповідали Державному стандарту, а також могли бути адаптовані для дітей з порушеннями слуху. У рамках інклюзивних класів освітній процес організовується відповідно до стандартів початкової та базової середньої освіти. Зважаючи на психічний, інтелектуальний або фізичний стан дитини, може бути розроблений індивідуальний навчальний план та програма [2; 4-6; 8-10; 14; 17; 18; 20 та ін.].

Узагальнимо методи, форми та технології організації інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху, які застосовуються як в Україні, так і за кордоном. Для врахування індивідуальних потреб учнів використовуються різноманітні підходи до подачі навчального матеріалу, що включають залучення дітей до активної навчальної діяльності та демонстрації досягнень. З метою полегшення

засвоєння матеріалу учнями з порушеннями слуху застосовуються такі методи: спрощення теоретичних викладів з використанням доступних формулювань; орієнтація на практичну діяльність; надання додаткової допомоги (від учителя, інших учнів) і підтримки; застосування різних комунікативних засобів, таких як вербальна і жестова мова, дактилювання; визначення індивідуального темпу засвоєння матеріалу; використання умовних позначень для подання завдань; надання покрокових інструкцій і алгоритмів; створення зразків виконання завдань; застосування додаткових прийомів для кращого усвідомлення та запам'ятовування матеріалу (наприклад, піктограми); використання схем для ілюстрації матеріалу; адаптація текстів; надання додаткових орієнтирів (зразків, початку завдання, опорних слів, малюнків); забезпечення достатньої кількості повторень. Для перевірки засвоєння матеріалу використовуються різні варіанти презентації результатів навчальної діяльності: письмові та усні відповіді, відповіді жестовою мовою, ілюстрації, драматизація, демонстрація результатів діяльності. Одним із важливих завдань психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями слуху є розвиток мовленнєвого спілкування, зокрема через ігрові технології, які допомагають сформувавши мотивацію, підтримують позитивний емоційний стан і забезпечують активність учнів. Важливим елементом розвитку зв'язного мовлення та слухового сприймання є ігровий осередок, створений у класі. Його зміст складають різні іграшки, настільні ігри, спортивний інвентар тощо.

Підсумовуючи, можна виокремити спільні риси інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху, які реалізуються в Україні та розвинених країнах:

1. Однією з характерних рис освітніх систем західноєвропейських країн є застосування «подвійного підходу». Окрім закладів загальної середньої освіти, існують спеціальні установи для навчання дітей з тяжкими порушеннями слуху. Фахівці цих закладів за потреби надають рекомендації вчителям загальноосвітніх шкіл щодо роботи з цією категорією учнів.

2. Відбулися значні законодавчі зміни, які стосуються організації інклюзивної освіти.

3. Все більше уваги приділяється розробці ефективної моделі інклюзивного навчання для дітей з порушеннями слуху.

4. Одним із пріоритетних завдань є забезпечення свободи вибору закладу освіти для учнів, а важливою метою стає створення сприятливого середовища для всіх учасників освітнього процесу.

5. Важливим етапом є розробка індивідуальних навчальних планів та програм для дітей з порушеннями слуху.

6. Спостерігається перехід від медичної до соціальної моделі навчання дітей з порушеннями слуху.

Констатуємо, що інклюзивна освіта у провідних європейських країнах є ефективною альтернативою спеціальним класам і закладам освіти, адже для дітей з порушеннями слуху та їх батьків відкриваються нові можливості пізнавального, соціального та особистісного розвитку.

Для вдосконалення інклюзивного навчання дітей з порушеннями слуху в Україні, з огляду на досвід інших країн, доцільно реалізувати наступні заходи: визначити та нормативно унормувати перелік супровідних послуг, що надаються дітям з порушенням слуху; удосконалити нормативно-правову базу забезпечення надання супровідних послуг дітям з порушенням слуху; розробити алгоритм супроводу батьків, які виховують дітей з порушеннями слуху; удосконалити державну систему супроводу осіб з порушеннями слуху, яка забезпечуватиме підтримку від народження до упродовж усього життя; упроваджувати інноваційні технології освіти та розвитку дітей з порушеннями слуху; упровадити систему неперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів освітніх закладів та установ, які працюють з дітьми з порушеннями слуху.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, інклюзивне навчання дітей з порушеннями слуху є важливим напрямом у розвитку освітніх систем багатьох країн, що сприяє соціалізації, адаптації та інтеграції таких дітей у суспільство. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що країни застосовують різні моделі інклюзії – від одноколіїного підходу (one-track), який передбачає інтеграцію учнів з особливими потребами в загальноосвітні школи, до багатокільїного підходу (multi-track), що забезпечує варіативність освітніх траєкторій для дітей з порушеннями слуху. В сучасних умовах особливу увагу приділяють створенню умов для індивідуального підходу, розвитку спеціальних програм і залученню фахівців відповідного профілю, що дозволяє ефективно реалізувати освітні та реабілітаційні завдання. Практика інклюзивного навчання в європейських країнах демонструє важливість міжсекторальної взаємодії, участі батьків та інтеграції ресурсів громадських і медико-соціальних служб. Досвід розвинених країн підкреслює значення належного нормативно-правового забезпечення, забезпечення функціонування консультаційних центрів, розробки індивідуальних навчальних планів та надання підтримки спеціальних педагогів у масових школах. Такі підходи сприяють ефективному поєднанню загальноосвітньої та спеціальної систем освіти, створюючи можливості для гармонійного розвитку та реалізації потенціалу кожної дитини.

Перспективами подальшого дослідження можна визначити обґрунтування особливостей організації інклюзивного навчання дітей з іншими нозологіями у країнах ЄС та в Україні, у порівняльному аспекті.

Список використаних джерел

1. Арендарук, А. О. Особливості модернізації системи спеціальної освіти в країнах Західної Європи та США. 2015. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16345/Arendaruk.pdf>.
2. Волошина О. Формування комунікативної компетентності в учнів із порушеннями слуху. Професійна освіта. 2019. № 1. С. 32-35.
3. Давиденко Е. В. Інклюзія у вищих навчальних закладах Європейського Союзу: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 314 с.
4. Дмитрієва О. Окремі аспекти розвитку особистості молодших школярів з порушеннями слуху. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 9. С. 43-54.
5. Замша А. В. Специфіка роботи психологів інклюзивно-ресурсних центрів із чуючими батьками дітей із порушеннями слуху. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 5. С. 199-203.
6. Засенко В. В., Колупаєва А. А., Мороз Б. С., Овсяник В. П. Використання інформаційних технологій в умовах спеціального та інклюзивного навчання дітей зі слухомовленнєвими порушеннями, 2020. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162001387.pdf>.
7. Іванова О. В. Організація інклюзивного навчання в країнах Західної Європи (кінець ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2019. 285 с.
8. Калька Н. М., Цибрівський Я. І. Психологічні аспекти інтеграції в суспільство людей з вадами слуху. *Науковий вісник ЛДУВС. Серія психологічна*. 2018. № 1. С. 33-43.
9. Кобель І. Г. Моделі інклюзії для глухих: погляд із США. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2018. № 11. С. 133-147.
10. Козачек Н. О., Райчук М. І. Причини порушень слуху у дітей та сучасні технічні засоби реабілітації. *Педагогіка здоров'я*. 2018. №1. С. 703-706.
11. Кульбіда С. В. Навчання дітей із порушеннями слуху : навч.-метод. посіб. Харків: Ранок, 2019. 218 с.
12. Литовченко С. В. Діти з порушеннями слуху раннього та дошкільного віку: навчання і супровід: монографія. Київ: Симоненко О.І., 2020. 296 с.
13. Литовченко С. В., Таранченко О. М., Жук В. В. Дитина з порушенням слуху. Київ: Літера ЛТД, 2019. 56 с.
14. Мироненко А. В. Комплексний підхід до розвитку звуковимови у дітей з порушенням слуху. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти*. 2020. № 1. С. 218-224.
15. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2020. 176 с.
16. Мороз Б. С., Овсяник В. П., Таранченко О. М., Федоренко, О.Ф. Діти з порушеннями слуху: крок за кроком від діагностики до інклюзії: посібник для фахівців та батьків. Київ: О. Т. Ростунов, 2013. 223 с.
17. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: Агенство Україна, 2019. 300 с.
18. Таранченко О.М., Литовченко С.В., Федоренко О.Ф. Освіта дітей з порушеннями слуху: сучасні тенденції та технології: навч.-метод. посіб. Київ: Симоненко О.І., 2018. 276 с.
19. Ткаченко Л. Розвиток інклюзії в Україні та деяких країнах Європейського Союзу (Австрії, Італії, Швеції). *Теоретична і дидактична філологія*. 2018. Вип. 27. С. 198-208.
20. Федоренко О. Ф. Педагогічний супровід молодших школярів зі зниженим слухом в умовах інклюзивного навчання: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 264 с.
21. Шевченко В.М. Мультимедійні технічні засоби навчання дітей з порушеннями слуху в сучасній школі. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2017. № 9 (2). С. 263-271.
22. Шевченко С. М. Розвиток навчально-виховних закладів для дітей із порушеннями слуху в умовах незалежної України. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2020. № 15. С. 231-240.
23. Alasim K. N., Paul P. Inclusion and d/Deaf and Hard of Hearing Students: A Qualitative Meta-Analysis. *Human Research in Rehabilitation The International Journal for interdisciplinary studies*. 2018. №8 (2). С. 4-19.
24. Winzer M. From Integration to Inclusion: A History of Special Education in the 20th Century. Gallaudet University Press, 2009. 244 p.

References

1. Arendaruk, A. O. Osoblyvosti modernizatsii systemy spetsialnoi osvity v krainakh Zakhidnoi Yevropy ta SShA. 2015. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16345/Arendaruk.pdf>.
2. Voloshyna O. Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti v uchniv iz porushenniamy slukhu. Profesiina osvita. 2019. № 1. S. 32-35.
3. Davydenko E. V. Inkluziia u vyshchkykh navchalnykh zakladakh Yevropeiskoho Soiuzu: monohrafiia. Vinnytsia: Nilan-LTD, 2015. 314 s.
4. Dmitriieva O. Okremi aspekty rozvytku osobystosti molodshykh shkoliariv z porushenniamy slukhu. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. 2020. № 9. S. 43-54.
5. Zamsha A. V. Spetsyfika roboty psykhologiv inkluzyvno-resursnykh tsestriv iz chuiuchymy batkamy ditei iz porushenniamy slukhu. Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii. 2018. № 5. S. 199-203.
6. Zasenka V. V., Kolupaieva A. A., Moroz B. S., Ovsianyuk, V. P. (2020) Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii v umovakh spetsialnogo ta inkluzyvnoho navchannia ditei zi slukhomovlennievymy porushenniamy. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162001387.pdf>.

7. Ivanova O. V. Orhanizatsiia inkluzyvnogo navchannia v krainakh Zakhidnoi Yevropy (kinets KhKh – pochatok KhKhI stolittia): dys. ... kand. ped. nauk. Kharkiv, 2019. 285 s.
8. Kalka N. M., Tsybrivskiy Ya. I. Psykholohichni aspekty intehratsii v suspilstvo liudei z vadamy slukhu. Naukovyi visnyk LDUVS. Seriia psykholohichna. 2018. № 1. S. 33-43.
9. Kobel I. H. Modeli inkluzii dlia hlukhykh: pohliad iz SShA. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Pedahohichni nauky. 2018. № 11. S. 133-147.
10. Kozachek N. O., Raichuk M. I. Prychyny porushen slukhu u ditei ta suchasni tekhnichni zasoby reabilitatsii. Pedahohika zdorovia. 2018. №1. S. 703-706.
11. Kulbida S. V. Navchannia ditei iz porushenniamy slukhu : navch.-metod. posib. Kharkiv: Ranok, 2019. 218 s.
12. Lytovchenko S. V. Dity z porushenniamy slukhu rannoho ta doshkilnogo viku: navchannia i suprovid: monohrafiia. Kyiv: Symonenko O.I., 2020. 296 s.
13. Lytovchenko S. V., Taranchenko O. M., Zhuk V. V. Dytna z porushenniam slukhu. Kyiv: Litera LTD, 2019. 56 s.
14. Myronenko A. V. Kompleksnyi pidkhid do rozvytku zvukovymovy u ditei z porushenniam slukhu. Aktualni pytannia korektsiinoi ta inkluzyvnoi osvity. 2020. № 1. S. 218-224.
15. Myronova S. P. Nova ukrainska shkola: osoblyvosti orhanizatsii osvitnogo protsesu uchniv pochatkovoii shkoly v inkluzyvnykh klasakh: navch.-metod. posib. Ternopil: Aston, 2020. 176 s.
16. Moroz B. S., Ovsianyyk V. P., Taranchenko O. M., Fedorenko, O.F. Dity z porushenniamy slukhu: krok za krokom vid diahnostyky do inkluzii: posibnyk dlia fakhivtsiv ta batkiv. Kyiv: O. T. Rostunov, 2013. 223 s.
17. Poroshenko M. A. Inkluzyvna osvita: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Ahenstvo Ukraina, 2019. 300 s.
18. Taranchenko O.M., Lytovchenko S.V., Fedorenko O.F. Osvita ditei z porushenniamy slukhu: suchasni tendentsii ta tekhnolohii: navch.-metod. posib. Kyiv: Symonenko O.I., 2018. 276 s.
19. Tkachenko L. Rozvytok inkluzii v Ukraini ta deiakykh krainakh Yevropeiskoho Soiuzu (Avstrii, Italii, Shvetsii). Teoretychna i dydaktychna filolohiia. 2018. Vyp. 27. S. 198-208.
20. Fedorenko O. F. Pedahohichni suprovid molodshykh shkolariv zi znyzhenym slukhom v umovakh inkluzyvnoho navchannia: dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv, 2015. 264 s.
21. Shevchenko V.M. Multymediini tekhnichni zasoby navchannia ditei z porushenniamy slukhu v suchasni shkoli. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Pedahohichni nauky. 2017. № 9 (2). S. 263-271.
22. Shevchenko S. M. Rozvytok navchalno-vykhovnykh zakladiv dlia ditei iz porushenniamy slukhu v umovakh nezaleznoi Ukrainy. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Pedahohichni nauky. 2020. № 15. S. 231-240.
23. Alasim K. N., Paul P. Inclusion and d/Deaf and Hard of Hearing Students: A Qualitative Meta-Analysis. *Human Research in Rehabilitation The International Journal for interdisciplinary studies*. 2018. №8 (2). C. 4-19.
24. Winzer M. From Integration to Inclusion: A History of Special Education in the 20th Century. Gallaudet University Press, 2009. 244 p.